

**Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1893
: L 40:89 A /**

Rydberg, Viktor,

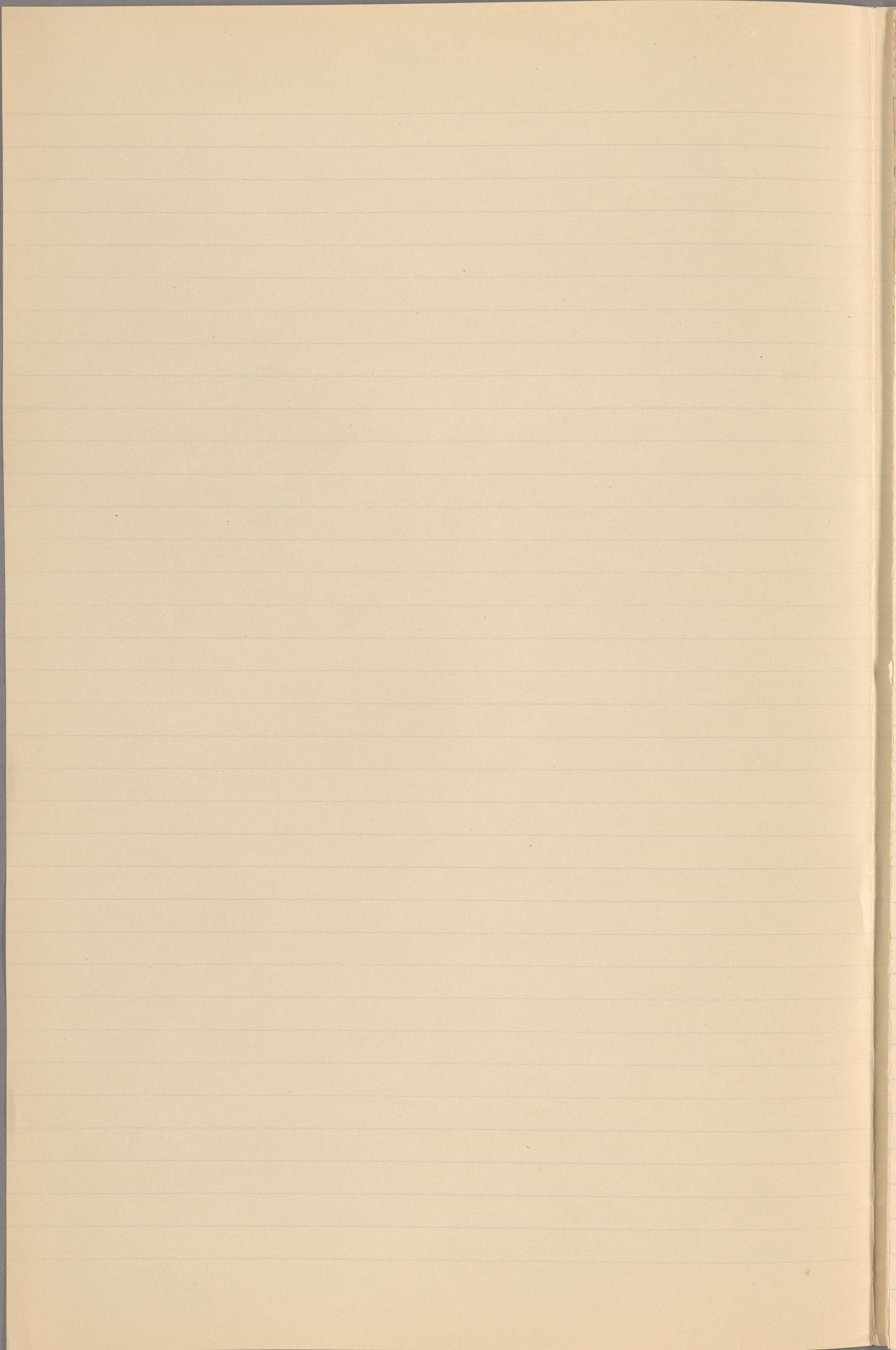
HS L 40:89 A

National Library
of Sweden

No 13

17/3 1893

Meindert Hobbema
 fullt utsträckt
 syns lade

Från år 1668 och ett stycke in på 1700-talet ^{fullt} sig man i tull-
^{konst}huset vid kajen i Amsterdam, i den afdelning, där viner, oljor
 och andm flytande voro från prämaude land enottogor, en tulltjenste-
 man vid namn Meindert Hobbema, ^{Hans ättlingade var} sysselsatt med att uppmäta kurl
 och fastager och anteckna dens innehåll efter de mått, som voro gällande i
 den stora handelsstaden. Hans firmän och kaurater, ^{rikedliga} antagligen och
 många borgare i Amsterdam visste, att tulltjenstemannen Hobbema
 och ^{han} var målare, och att han intill sitt 30de år lefvt på att måla
 och måla taflor ^{domst} en iukonstkälla, ^{han} var torflig och otillräcklig för de
 fleste konstutöfvarne i Holland, om än ledande till ära och rikedomar
 för några få. Till desse få hörde Meindert Hobbema icke, och han
 hoppades väl ej heller att någonsin komma därhän. Han skulle
 antagligen härnat och icke fött sina örm, om någon profet sagt honom:
 "där är målningen, som du skilt för 40 ^{från gullklan} kronor, skall om 200 år
 härfter betinga ett pris af ^{mer än 50,000} 400,000 kronor."

När denne tulltjensteman hade ^{en} någon ledig dag, begaf han sig, när
 årtid och väderlek tillät det, ut i någon trakt, där det fanns någon
 någon ^{en} skuggade trädgård, ^{trädgrupp} någon enslig bondgård eller ^{en} korn, något
 stille, s. till inbjöd med tårtuad, pird ö smumarfircket. Där ^{en} tecknade
 och målade han. ^{han} målade han på sig, ^{finster} en utsikt över de värmast städerna.

En tulltjänst fick han samma år han gifte sig och genom bemedling af
 en väninna till hans kustra. Denna väninna, ^{hette} Sara Valentyn, ^{hon} hade
 inflytande hos stadens höga vederbörande. Fräken Saras bemedling
 var likväl icke alldeles oegenvärdig; hon förbehöll sig ^{att} skuffligen att af
 Hobbema årligen uppbära 250 floriner. På liknande viskor hade hon an-
 skaffat äfva andra personer platser inom stadens tjänstemannavärld. Hob-
 bema lefde firdaukall ständigt i ekonomiskt trångmål. Den officiella anteck-
 ningen om hans bortgång ur tiden, s. skedd år 1709, tillägger ^{att han dog} ordet fattig.

Jag har firat omtalat, att Jakob van Ruyssdael, Hollands Winte land-
 skapsmålare, af många oredd om världens Winte, dog på ett fattighus,
 Jan Vermeer van Delft, hvars utrikt till Delft, aures af konsthistorici som
 den skönaste landskapsmålning i världen, hade det kanske bättre än
 Ruyssdael, men fimodligen icke mycket bättre än Hobbema. Efter den
 utmärkte Jan van Goyen blef det konkars. Dock hade han förskyllt detta,
 näst genom sina spekulationer i tulpaner under den tid då tulpan-

17/3. 93.

svindeln hade gripit holländarne. Frist ^{på} af taflor, s. voro målade af
 mästare, s. icke rättade sig efter modesmaken ~~hos~~ de finare klasserna,
 stod till regeln ^{deres} så lågt, att ^{deres} målare konstnärer måste sig om efter ett
 brödyrke att teja på. Hade landskapsmålare det svårt, hade marin-
 målare det ^{konstner} foga lättare. Jan van de Capelle, till hvilken jag sedan kom-
 mer ö om konsten var den ^{näst} bästa af dem alla, hade färgeri till,
 brödyrke. En annan snidade gallionsfigurer. Salomon van Ruysdael, jakobs
 farbröder, fabricerade konstgjord marmor. Peter de Hooch måste antaga
 kammarstjuvare plats och samtidigt måla taflor åt en herr de la
 Grange. Jan Steen, s. jag firade tisdag skildrade, var ^{älskade} bryggare och
 värdrådgivare. Abraham v. Beijeren, den ryktbare stillebensmålaren,
 erbjöd firgäper taflor af sin hand till begare ö andra, s. han var skyl-
 digt penningar. || Karl Olausson, firfattare till "Hollandsk Malerkunst,"
 anmärker inför dem och många liknande fakta, s. arkivstudier lagt i
 dagen: "Måttan alla de holl. målare, s. äro os kärna, ha lepat under
 högt oblidna arkar. Af gamla dokumenter erfara vi, att det skeddigt gjordes
 utmätningar hos dem för obetalda ritningar på begaren eller ofta-
 apotekaren. Än gör den ene, än den andre klockare, och vise den fly-
 san jagade djur på den ena staden till den andra. Stauden händer, att
 en konstnär hastigt firsvinner från sin vithet och efterbänkande många
 skulder ö döjande borgmästare, ö firsvinner så grundligt, att han firsvinner
 på samma gång ur historien. Ingen vet, hvor han blef af, ingen svar
 i hvilken fattig gördla han omsider dött."

Vi ha härvid att erinra oss, att måleri i Holland var fördelat
 inom två läger. De som målade ^{holländ} klassiska ämnen i klassisk stil eller
 de italiensiska målare, liksom också firsmålare sådana som
 Frans van Mieris och Kaspar Netscher ^{netscher} voro ärade vid hopen och i de
 finaste kretsarne och fingo ofta höga honorar. I så ord: de som
 följde modet ^{deres} än de följde sin personliga genius, hade goda utrikter
 både till ära och ^{firmögander} beqvämhet. De andre, de sökande de hjälplösa,
 de som ville återgripa hvad som fäst sig i den ^{praktiska} fektion och hänslo-
 stämning, ^{de som} och fördenkell och efter hand blifvit tillverkade de
 högsta platserna i Hollands konsthistoria, delvis i världens konsthistoria,
 de hade att motre hårda öden. || Det vore orätt att säga, att alla dessa
 föblepo under sin lifstid obemärkt af de finare och de köpstarka

17/3. 93.

17/3. 93.

17/3. 93.

17/3. 93.

17/3.93.

bedöms efter de hvar tafel, som bibehåller sin ursprungliga kolorit; i de andra är tonen kall och växthylletans grönska blåaktig. Från jeh. v. Ruydael målningar skilja sig hvar vedan vid första ögonkastet. Ruydael målade breda ^{hård} massiva ^{målade} murar med tätta i höga bladverk, Jan Wynants genomskingade, lättare med tydliga detaljer. Hans förgrunder utmärka sig genom sin fina ton. Jan Wynants tafel föreställa till regeln öppna trakter, öfverhöjdas af en klar himmel med ljum skyg. Ett af hans älsklingsmotiv är en väg, som svänger kring en trädbevuxen ^{sand} kulle i ena sidan samt i andra sidan en vidsträckt ^{praktig} utsikt med klart luftperspektiv.

Om Jan Wynants lefnadsomständigheter känner man egentligen ingenting. Kortskriftllaren Houbraken förtiger både hans och Hobbe-
naas namn. En senare tid, anekdoter förtälja, att han var spelare, ^{samt} tyckte om ett regelbundet i turigt lef, och att han icke villan gjorda sina yrkeskavaler till skottafva för elakt skämt. Man har också denna anekdoter att förhålla sig som triflare; de kunna vara sanna; men de äro bevisligen också ofta rena uppfinningar. Man känner ej heller med säkerhet hans födelse- och dödsår. Han antages ha varit född omkring år 1620 och aflidit omkring 1679.

Det ligger i sakens natur, att Amsterdam, den stora högstaden, skulle bli en medelpunkt för det holländiska sjömåleri. Den mest betydande bland sjömåleriets äldre mästare däromtiden var Simon de Vlieger, ^{utstoppade betydligt} ~~s. afled år 1660~~ i flytande på sjömåleriets utveckling. Han var äfven god landskapsmålare. Vårt nationalmuseum ~~har~~ ^{äger} två tafel af honom: "Fiskarbåtar i lagersöder vid stranden", samt "Fiskenlykte i en ekskog". His hörsalar ^{mitt} galleri på Helenaborg äger en: ett flodlandskap med lummiga träd, öfver hvilka ett stort höf, sina luftiga torn. På floden seglare i fiskarbåtar. — En annan sjömålarare, s. liksom är representerad å vårt nationalmuseum, är Hendrik Dubbel, ^{af hvar} ~~churu den~~ ^{af hvar} tafla, s. där finnes, med ~~ett~~ ^{ett} kopkonponerande motiv i sin konventionella behandling af klippor i vatten, icke visar ^{Dubbel} ~~en~~ ^{en} på hviden af hans konst. Den föreställer ett skeppbrätt invid en klippig kust. Åttio öfvertryfva Dubbels sin mästare Vlieger i solig värma och ^{färgernas} lyshet.

N: 247. Hvar Vlieger och Dubbel i sina bästa verk efterså ^{hvar} ~~det~~ ^{det} uppriktade i sina flesta tafel mästaren, s. gjort den tafla, s. här i

17/3. 93.

i afbilda. vias. Hans namn är Jan van de Capelle. Det ^{skedd om} tyckes att
gäller Jan Vermeer i Delft och Hobbema, att de efter lång glömska eller
förbiseende blifvit i yngre tider framtrida i dagljuset o tillerkända den
ära, ^{att gäller lifven honom} s. tillkommer dem. På vårt nationalmuseum är Jan van de Capelle
företädd af en tafla, men en utmärkt. Det är ett kaminstycke, ^{med}
^{i förgrunden} speglade vatten. Ligger några större regelbåtar tillsammans, speglade
sig i dess lugna vatten; den främste båten har nio bruna stovergel uppe;
flere personer stå på båtarna o se utåt hafvet. Till höger i förgrunden
en hög pålbrygga med figurer. ^{Just} bakgrunden till höger större o nian-
dre fartyg; till vänster den sanke stranden med några kajor. Det är en
af vårt nationalmuseums perlor, denna tafla af den vällygte mästaren
Jan v. de Capelle. Lästas, anmärker Georg Göthe, i sin historiska öfver-
sigt af tapetsamlingen, är varm, något dimg, men så gedanskelig! Den
har oändlig spegel ej hafets yta, har omätlig luftträdde, s. personer sig
mot bakgrunden!

Ellerändels nämles Jan v. de Capelle hafet i stiftje vid en pittoresk strand.
Den lugna, men lätttröda vatsmytan ~~vattmytan~~, liksom af fartyg och
båtar, ligg öfverskåmes af en himmel med nordiskt dämpad och litväl,
varm solglöd. Den tafla af hm, s. här i aff. återgiver, eget af museet
i Berlin. För att grundligt lära känna Jan v. d. Capelle, märk man
studera hm i London, hvars nationalgalleri eget flere af hans yppersta
verk. Engelmännen kände o vördande hm, långt innan man på fast-
landet uppmärksammet hans höga konstnärsvärd. Den firades gick
det honom s. Jan Vermeer in Delft o Hobbema, att man frång hans
taflor med var kända ^{än hans} nymaturer. Den i St:s museum lär ha gått
under Jan Peters' namn; en i Petersbarys eremitage under Rembrandts.
Jan Peters var en ^{med} ~~stam~~ vår mästare samtidigt nymålare, bröder till stormästaren Bonam-
tum Peters.

Ingen holländsk nymålare öfvergläms Jan v. de Capelle - ingen mer än den värld-
ryktbare Willem van de Velde d. y. Willem v. d. Velde föddes år 1629, sannolikt i Leyden,
o afled i Greenwich 1709. Han var lärjunge af sin fader, den ypperlige tecknaren W. v. d.
Velde d. ä. o af Vlieger, o lärde honom penselfringen. Han företade framför Jan v. d. Capelle
kan kunnat teckna o att ^{än} han är finare o känsligare i uppfattningen än denne, sin be-
^{förvärlig för sin bekantshap med} kantskap med hafvet hade W. v. d. Velde o att öfva ärfvt af sin fader, s. hafte anställning
som ett slags officiell reporter vid holländska flottan, o hade att till requirungen insända

17/3. 93.

skizzer, från till århålliggörande af örlogsfartygens delaktighet i förkommande drabbningar, samt att redogöra för deras tillstånd ö utrustning. I denna egenskap deltog han i de Ruyters striden på hafvet, och de Ruyters biograf förtägljer, att M. v. de Velde ^{a. i.} med i brinnande nödlag med öfverflödiga kuglar från den galiet, hvarjourn han förfogade, skissande ~~ett~~ ^{ett} tredagersslaget i juni 1666 mellan Hollands ö Englands flottor. Han blef sedermera ^{afstuderad vid} hofmålare i anglike Konungens hof. Då och när hans son, den yngre M. v. de Velde, 2. följde sin fader till ^{och blef} England hos Karl II och sedermera hos Jakob II.

M. v. de Velde ^{d. 1715} efterlämnade tefflor ö repiateckningar vittna om outröttligt naturstudium, och noggrannaste kännedom af om njivån och skepp. Hafvet har han målat i alla dess lygnar, från den rasande stormen till den spegelglatta vindstilla. Allt, om han hända ett skepp på dess löpande af stapeln till dess ritta stand har han måttorligt framställt. Det är om om hans skepp vore värde med egen vilja ö hjälpsändig rörelse. Ingen har så om han förtit att åtoppa gjorda reflexer, när det glider öfver böljorna och bryter sig i regel; ingen bättre framställt luftförtoningarna öfver hafvet, rödler i vindstilla. Hans flesta och bästa verk befinna sig i England. Vårt nationalmuseum är ej heller alldeles lottlöst i honom. Det eger två små ^{upplösta} ^{det om med} arbeten af honom, "fiskarbåtar på hafvet", 2. läsa undan för fiskeris öfver prävaude böljer under en himmel med drifande skyar.

Åfven M. v. de Velde d. 1715 tefflor ha sigt betydligt i pris under senaste mansaldern. En marin, 2. milden år 1854 för 8,900 francs, milden år 1876 för 24,500. Åfven hans teffningar betalar sig högt.

En af hans skönaste och mest berömda bilder, ~~en~~ ^{god} ^{benämning} "Konstskottet" eger af riksmuseet i Amsterdam och förklarar i en ordning här på bordet. Originalet visar oss haf och himmel med fängslade natursvaning i den rikaste skifning af toner och reflexer.

Willem var äldre bröder till den ~~ryktbare~~ ^{ryktbare} Adriaen v. de Velde, den ryktbare landskapsmålaren. Till honom kommer jag i nästa föreläsning.

17/3.93.

